

Ti klimalogikker

En kvalitativ analyse av klimatiltak i norsk offentlig debatt (2007–2013)

JAN FRODE HAUGSETH

jan.f.haugseth@ntnu.no

VILDE BLIX HUSEBY

vilde.blix@gmail.com

TOMAS MOE SKJØLSVOLD

tomas.skjoldsvold@ntnu.no

Sammendrag

I denne analysen kategoriserer vi argumenter og kritikker som er reist i klimadebatten i den norske offentligheten fra 2007 til og med 2013. Kildene er basert på to ulike utvalg fra henholdsvis fagtidsskrifter og kronikk/debattstoff fra norsk rikspresse, og begge utvalgene tar utgangspunkt i publiserte tekster om klima og klimatiltak. Gjennom en datastøttet analyse påviser vi ti mer eller mindre distinkte logikker som brukes systematisk av ulike parter i det norske ordskiftet for å presentere, argumentere for og/eller kritisere ulike typer klimatiltak. Vi beskriver kvalitative og generelle moralske aspekter ved disse ti logikkene, før vi forklarer tre utviklingstrekk i perioden med eksempler fra empirien: (1) At markedstenkning (f.eks. kjøp og salg av CO₂-kvoter) får mye kritikk gjennom perioden, og mindre omfang i utvalget mot slutten av perioden, (2) det vi kaller grønn tenkning er i vekst fram mot 2009–2010, men blir mindre utbredt etter disputer hvor bioenergi, skog, økologiske hensyn og klassisk naturvern settes opp mot hverandre, mens (3) mer konkrete klimatiltak med industrielle og teknologiske løsninger, dels med referanse til kommersielle produkter, får større plass.

Nøkkelord: klima | kritikker | offentlighet | kvalitativ | pragmatisme

Abstract

TEN CLIMATE LOGICS. A QUALITATIVE ANALYSIS OF CLIMATE MITIGATION AND ADAPTATION MEASURES IN NORWEGIAN PUBLIC DEBATE (2007–2013)

In this analysis we categorize arguments and criticisms raised in the climate debate in the Norwegian public from 2007 to 2013. The sources are based on two different samples based on published texts about climate and measures for reducing atmospheric concentrations of greenhouse gases. Through a computer-assisted analysis we detect ten more or less distinct logics used systematically by various parties to present, advocate and / or criticize various types

of measures in the Norwegian debate. We describe qualitative and general moral aspects of the ten logics, before we explain three overarching tendencies: (1) That market thinking (eg. buying and selling CO₂ quotas) is heavily criticized during the period and that it get less extent towards the end of the period, (2) what we call green thinking is growing towards 2009–2010, but is less prevalent after disputes in which bioenergy, forestry, ecological considerations and classic conservation set up against each other, while (3) measures of industrial and technological solutions and consumer products seem to get more focus in the debates towards the end of the period.

Keywords: climate | critics | public | qualitative | pragmatism

I de senere årene har det klimapolitiske engasjementet økt på ulike plan i Norge. Myndighetene har satt i gang klimatiltak på flere nivåer, samtidig som en rekke konkrete, tekniske løsninger har kommet på markedet. I valgundersøkelsen i 2013 sa 71 prosent av nordmenn seg helt eller nokså enig i at klimaendringene er menneskeskapte, mot 18 prosent helt eller nokså uenig. Like mange plasserte seg i den øvre delen av skalaen når de rangerte klimaendringer fra “ikke noe problem” til “et svært stort problem” (Kleven mfl. 2013). Miljøpartiet De Grønne (MDG) vokste fra 0,9 prosent i lokalvalget 2011 til 4,2 prosents oppslutning i 2015 på landsbasis (NRK Valgresultat 2011; Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2015). Dette skjedde parallelt med en markant medlemsvekst og 8,1 og 7,7 prosents oppslutning i henholdsvis Oslo og Trondheim, med byrådsdeltakelse i førstnevnte og varaordførerposisjon i sistnevnte. 2015 ble året hvor FN-landene for første gang forpliktet seg til nasjonale klimamål og skjerpet det globale temperaturmålet til 1,5 grader. Begrepet “Det grønne skiftet”, i betydningen alt det som settes i gang av klimapolitiske tiltak på flere nivåer, ble kåret til årets nyord 2015, blant annet på grunn av den hyppige bruken av ordet gjennom året (Lutnes & Torsvik 2015; Elnan 2015).

I 2016 har det gått 24 år siden FN-landene i Rio de Janeiro ble enige om å etablere et felles samarbeid for å bremse menneskeskapte klimaendringer, etter at FNs klimapanelts første rapport to år tidligere hadde dokumentert alvor. Interessen har likevel vært laber i befolkningen i store deler av perioden. Miljøpartiet De Grønne, som ble startet i 1988, var et marginalt parti som måtte sultestreike seg inn i NRK-debatt rundt tiden FNs klimapanel ble startet (Aasarød & Jakobsen 2015), og partiet kom ikke inn på Stortinget før i 2013. I de senere år rangerer den norske befolkningen klimautfordringen som viktigere enn utfordringer knyttet til vei og bane, utdanning og kriminalitet (TNS Gallup 2015). Store deler av den norske befolkningen er også villig til å betale mer for fornybar elektrisitet og varme, eller gjennomføre andre tiltak for å bremse egne utslipp (Karlstrøm 2010). Flere etterspør også at politikere følger opp og gjennomfører tiltak (Næss, Solli & Sørensen 2011). Hva ligger bak det økte klimaengasjementet? Forklaringer har spent fra at forskere er blitt bedre på å formidle konsekvensene av klimaendringer (Mila 2015) til at nordmenn selv har begynt å kjenne klimaendringene på kroppen (TNS Gallup 2015). Sistnevnte begrunnes med at vi de siste årene har sett stadig større sesongvariasjoner og unormale temperatursvingninger i Norge, blant annet gjennom stadige varmere rekorder, både nasjonalt og globalt (Skjerdal 2015). Alle disse tolkningene er plausible. Imidlertid sier de lite om faktiske prosesser og koblingen til utviklingen i den offentlige klimadebatten.

I denne artikkelen vil vi bøyte på dette. Vi undersøker hvilke forestillinger om gode klimatiltak som finnes i den norske klimadebatten, og forklarer endringer og forskyvninger i debatten i perioden 2007–2013. Mer presist studerer vi hvordan ulike tiltak blir omtalt og/eller legitimert i offentligheten, før vi tegner opp et repertoar over gyldige logikker på feltet og sporer kvalitative endringer.

Norsk klimapolitisk offentlighet

Arbeidet vårt kan situeres inn i akademiske diskusjoner om hva slags diskursivt felt miljøpolitikken utgjør og hvordan den legitimeres (Dryzek 2013) og rammes inn (Hulme 2009), samt innen diskusjoner omkring vitenskapen og teknologiens samfunnslegitimering som gjerne utøves gjennom tilstedeværelse og debatt i mediene (Nelkin 1995). Dette har særlig vært et viktig studieområde på felter hvor vitenskap er tydelig sammenvevd med politiske og verdimeslige kontroverser, noe klimaforskning er et godt eksempel på. Denne artikkelen går et skritt videre fra tidligere undersøkelser til å skissere løsningsforslagenes omfang og utvikling i offentligheten. Studier fra USA antyder at markedsbaserte løsninger der har fått betydelig omtale mens andre former for kritikk i stor grad mangler i offentligheten (Boykoff 2009:6). Hvordan ser situasjonen ut i Norge?

Norge er et særlig interessant tilfelle av flere årsaker. Den mest åpenbare er at norske interessekonflikter kommer til uttrykk gjennom en mangfoldig offentlighet som gjør det både interessant og relevant å spore utvikling og endringsprosesser. På den ene siden er Norge en av verdens ledende petroleumsnasjoner. Klimaskepsisen som på tidlig 2000-tall sto relativt sterkt i Norge, har tidligere blitt knyttet til de store sosiale og økonomiske fordelene landet har høstet av å være en oljeøkonomi (Nordgaard 2006). På den andre siden har Norge en nær 100 prosentfornybar kraftforsyning (se for eksempel Skjølsvold, Ryghaug & Dugstad 2013) samt et politisk selvbilde som peker mot at vi gjennom internasjonalt engasjement og teknologiutvikling er en av de viktigste pådriverne i kampen for globale utslippsreduksjoner (se for eksempel Eide & Ytterstad 2011). Denne dobbeltheten har gjerne blitt beskrevet som det norske paradokset: “Ambisjonen om fortsatt å være oljeeksportør og samtidig en pådriver for utslippsreduksjonen” (Eide, Elgesem, Gloppen & Rakner 2014:19).

De få studiene som finnes av den norske mediedebatten på tidlig 2000-tall, antyder at klimaskepsisen i denne perioden hadde betydelig klangbunn i offentligheten. Marianne Ryghaug (2006) viser blant annet hvordan mye mediedekning av klimasaken bar preg av å være et såkalt vitenskapsdrama, noe som innebar en betoning av en vitenskapelig uenighet om hvorvidt klimaendringene var menneskeskapt eller resultater av naturlig variasjon. Dekningen i Norge i denne perioden har klare paralleller til internasjonale trender, hvor uttalt klimaskepsis fikk betydelig dekning. En mulig årsak er at journalistiske normer knyttet til balansert dekning fikk komme til uttrykk også på klimafeltet (Boykoff & Boykoff 2004), slik at enhver uttalelse om menneskeskapt global oppvarming måtte balanseres mot et skeptisk utsagn. Utover 2000-tallet ble imidlertid skepsisen mindre tydelig i deknningen av klimasaken i Norge. Katherine Duarte (2010) peker på at skeptiske stemmer var omtrent fraværende i klimadekningen i perioden 2007–2008, og at deknningen i stor grad beskrev klimautviklingen på linje med FNs klimapanel (IPCC). Andre har funnet samme trend.

Samtidig har Norges beliggenhet og det som i debatten har blitt forstått som relativt små negative påvirkninger av klimaendringene for Norges del, ledet til at deler av norsk

klimadekning har blitt farget av en «mulighetsinnramming». Her fortolkes smeltende polhav som en ny shippingmulighet, mens varmere og lengre vekstsesonger gir nye muligheter for norske bønder (Bjørnæs & Naper 2013). Andre hevder at mediene mot slutten av 2000-tallet gikk for langt i å presentere scenarier som ifølge IPCC har lav sannsynlighet, men store konsekvenser, og at de dels har fremmet en overdrevent alarmistisk virkelighetsbeskrivelse (Hornmoen 2011). Den norske dobbeltrollen som oljeprofitør og klimanasjon har vært gjenstand for kritikk. Under klimatoppmøtet på Bali i 2007 ble norske politikere hyllet som helter i pressen for sitt internasjonale engasjement for vern av regnskog, mens den økende oljeaktiviteten på norsk sokkel ble kritisert (Eide & Ytterstad 2011). Tilsvarende tvisyn preget dekningen av Statoil i denne perioden. Deres innsats for utvikling av karbonfangst og -lagring ble en del av et narrativ om Norge som klimanasjon, mens investeringer for å utvikle ukonvensjonelle oljeboringsmetoder ble kritisert (Buhr & Hansson 2011).

Diskusjonen over peker på noen trender i norsk klimadebatt. I grove trekk er bildet her en vridning bort fra et fokus på klimaskepsis, i retning av mer konsensusorientert dekning som anerkjenner klimatrusselen. Trendene peker imidlertid også på de dominerende forskningsinteressene på feltet. Her har fokus i stor grad ligget på mediernes dekning av klimavitenskapen og klimaendringenes konsekvenser. Med noen unntak for studier som har studert enkeltteknologier som for eksempel bioenergi (Skjølvold 2012), havvind (Heidenreich 2014) eller ovennevnte karbonfangst og -lagring, mangler studier av potensielle klimaløsningsforslag i offentligheten. Dynamikken i og mellom mangfoldige posisjoner har også vært underutforsket.

Teoretisk tilnærming: Logikker og moral

I denne studien tegner vi en modell av utviklingen i den norske offentligheten fra årene 2007–2013. Det gjør vi gjennom å identifisere aktive *logikker* i debatten om klimatiltak. Med logikk mener vi en språklig og metodisk forenklet generell form for verd som kan variere mellom ulike felt og til ulik tid (Boltanski & Thévenot 2006; Haugseth 2014).

Når vi mennesker fremmer et argument eller en kritikk, vil vi også gjerne begrunne, legitimere eller rettferdiggjøre vårt standpunkt gjennom å referere til noe større, noe som er allment kjent og sant. I mange situasjoner vil dette være påkrevd for å kunne nå fram med et argument. Slike felles forestillinger kaller Boltanski og Thévenot generelle former for verd. Mens ordet verd vanligvis henviser til en objektiv form for verdighet på norsk (f.eks. menneskeverd), skiller Boltanski og Thévenot mellom ulike former for verd (worth), storhet (worthiness) og verdighet (i betydningen dignity), som det er mulig å tilskrive eller anerkjenne mennesker, posisjoner og praksiser.¹ Generelle former for verd har mye til felles med sosiologiske forestillinger om diskurser og rasjonaliteter. Alle tre blir gyldiggjort av aktører og impliserer mer eller mindre sammenhengende tankesett. Begrepet generell form for verd rommer imidlertid noen egne forutsetninger (Haugseth 2014:440–1). Sett av ord, begreper, prinsipper og verdier kan for det første systematiseres i egne *verdiverdener* som brukes for å begrunne og

rangere meninger, relasjoner, mennesker og materielle objekter. For det andre uttrykker en verdiverden en aktørskapt moralsk verd med referanse til noe unikt godt – den representerer ikke bare et tomt vokabular eller en forståelsesramme. Verdiverdener kan for det tredje aldri bli allmenngyldige eller hegemoniske. Det finnes et mangfold, de varierer i utbredelse og form, og de er ofte omstridte og kan gjennom legitimering og kritikk endre karakter over tid eller mellom ulike felter. Det vi kaller logikker vil da kunne observeres i argumenter og kritikker, og de vil kunne representere ulike forståelser og former for moral.

I utvalget lette vi etter logikker i form av argumenter og kritikker som postulerer en mening om et klimatiltak. Et eksempel er setningen “Data og sensorovervåking gir oss muligheter for [...] renere drikkevann, samt smartere by- og trafikkplanlegging” (*Computerworld*, 01.11.2013:20). Setningen inneholder ikke bare en teknologisk forståelsesramme, men også en referanse til en type moral, vi kaller denne “teknologisk orientert”, som implisitt eller eksplisitt fremmes som et godt klimatiltak i teksten. Den teknologisk orienterte moralen kan brukes om andre typer klimatiltak, for eksempel for eller imot vindmøller, men er samtidig vesensforskjellig fra argumenter som fremmer flere restriksjoner i form av for eksempel bøter eller avgifter. Når slike moraler situeres i tekster eller utsagn, kaller vi dem logikker.

Vi ønsket altså å tegne opp et repertoar over gyldige logikker og moraler hva angår klimaløsninger i Norge. Repertoaret er gyldig for denne perioden først og fremst på grunn av omfanget; det finnes mange referanser til disse logikkene i den norske offentligheten. Repertoaret er også gyldig på den måten at det er historisk, kulturelt og språklig betinget. Dermed vil det delvis referere til de generelle verdiverdenene som er påvist av Boltanski & Thévenot (2006) i tabell 1:

TABELL 1. Ni verdiverdener

Verdiverden	Ekvivalens-prinsipp	Verdighetstilstand	Investering (hva ofres)	Naturlig handling
artistisk	Inspirasjon	Kjærlighet, lidenskap, kreativitet	Rutiner og stabilitet	Å skape, å oppdage og å forestille (seg)
hjemlig	Tradisjon, generasjon, hierarki	Vaner, karakter, å ha naturlig autoritet	Egoisme, selviskhet (i stedet påtar man seg plikter)	Å reproducere, gi og motta
berømt	Offentlig anerkjennelse	Å bli gjenkjent, å nyte respekt	Anonymitet og hemmeligheter	Å overbevise, å tiltrekke

kollektiv	Den kollektive vilje, alle	Sivile rettigheter, deltakelse	Personlig vinning	Å samle, mobilisere og forene
marked	Konkurransen, rivalisering	Behov, egoisme, kjærlighet til ting	Sympati, emosjonell distanse	Å kjøpe, selge, konkurrere
industriell	Effektivitet, ytelse	Arbeid, energi, å utnytte et potensial	Innsats, investeringer (i tradisjonell forstand)	Å virke, å optimalisere
prosjektorientert	Aktivitet	Å knytte sammen subjekter (og objekter)	Alt som vanskeliggjør tilgjengelighet eller bevegelse	Å danne nettverk
grønn	Naturens egenverd	Det naturlige	Alt som forurensar, utrydder, m.m.	Å velge økologisk, fornybart og å ikke lage for stort avtrykk
forenkling	Forenkling og klarhet	Tilgjengelighet	Oppmerksomhet, på bekostning av helheten	Å redusere kompleksitet

Forenklet framstilling etter Boltanski & Thévenot (2006); Boltanski & Chiapello (2005); Thévenot (2000); Thévenot, Moody & Lafaye (2000); Blok (2013); Haugseth (2014).

Boltanski og Thévenots rammeverk åpner også for at det eksisterer verdssystem som er formet som kompromiss, med referanse til flere ulike verdiverdener. Slike reisverk kan ikke være stabile hvis aktørene forsøker å bli enige om hvilket av evalueringsprinsippene i de sammensatte verdenene som er det viktigste (Boltanski & Thévenot 2006:282–83, 336–38). Kompromisser kan imidlertid bidra til å rekonfigurere verdiverdenene og knytte dem til nye prinsipper, noe som vil kunne gjøre nye verdener stabile på sikt. Slike kompromiss kan dermed danne grunnlag for både endring og etablering av nye verdiverdener (Haugseth 2014).

En av de mest innflytelsesrike og velutviklede begrepene om naturens verd, finner vi hos Thévenot (2000) og Thévenot, Moody & Lafaye (2000). De bruker uttrykket *grønn verd* (green worth), som gjerne brukes for å beskrive argumenter og kritikker som tar til orde for at naturen/det økologiske representerer noe verdifullt i seg selv som kan posisjoneres mot andre typer verd. Grønn verdsetting kan observeres i for eksempel lokale klimadebatter, som når lokalmiljø eller natur blir framstilt som objekter som trenger vern mot økonomiske eller industrielle interesser. Blok (2013) tar til orde for at grønn verd ikke uttrykkes på én måte, men på et mangfold av måter. Vårt analytiske arbeid kan kanskje forstås som en leting i dette mangfoldet, i en norsk empirisk virkelighet.

Utvalg og metodisk opplegg

I det analytiske arbeidet var vi på jakt etter hvilke ord og uttrykk som brukes i relasjon til ulike forestillinger om gode klimatiltak og godt klimaengasjement. Vi har imidlertid ikke satt av plass her til å diskutere klimalogikkens grammatikk eller relasjon til de etablerte verdiverdenene på et overordnet nivå. Vi er først og fremst ute etter å undersøke hvilke forestillinger om gode klimatiltak som er aktive i utvalget i den studerte perioden, og forklare de observerte endringene i løpet av den studerte perioden.

Utvalget består av tekster som omhandler klimatiltak. Arenaer der ulike klimatiltak diskuteres i den norske offentligheten er blant annet NOU-er, vitenskapelige artikler, rapporter og notater/nettsteder fra miljø- og bransjeorganisasjoner, avisinnlegg, blogger og sosiale medier. For å gjøre analysen overkommelig har vi valgt to kildetyper, fagtidsskrifter² og kronikker/debattstoff i norsk rikspresse,³ i perioden 2007–2013. Vi antok på forhånd at disse kildetyperne ville være mest hensiktsmessige for å finne et spekter av konkurrerende forestillinger om gode klimatiltak. Siden disse kildene har uavhengige redaktører og et kommersielt grunnlag basert på salg/abonnement eller medlemskap, antar vi at argumentene som fremmes har en kobling til reelle tiltak, og at innleggene er rimelig seriøse og veloverveide. Kildene har til sammen lesere i ulike segmenter av den norske befolkningen, og logikkene vi beskriver har følgelig stor representasjon i den norske klimadebatten. I kombinasjon gir utvalgene et strukturert utvalg, der vi har tilgang til hele populasjonen ut fra kriterier vi selv har satt. 2007 ble et naturlig punkt å starte på, fordi det fra dette året begynte å bli en viss omtale av ulike former for klimatiltak i den norske offentligheten. Før 2007 fikk vi bare få og sporadiske treff på frasen “klimatiltak” i Atekst.

Utvalget fra norsk fagpresse er basert på et søk i mediearkivet Atekst fra 1.1.2006 til 31.12.2013, og søkefrasen var “klima AND (tiltak OR klimatiltak)”. Vi fikk da 443 artikler i norsk fagpresse. Utvalget fra rikspresen er basert på et søk i Atekst på søkefrasen fra 1.1.2006 til 31.12.2013 “kronikk AND klima AND (tiltak OR klimatiltak)”. Vi fikk da opp kronikker samt en del kommentar- og debattstoff som vi valgte å ta med som kildegrunnlag. Framgangsmåten vår gikk ut på å starte med å lese igjennom utvalget fra fagpressen og lete etter beskrivelser av ulike klimatiltak. Vi sorterte bort falske treff (enkelte artikler handlet for eksempel om tiltak for klima på arbeidsplassen), og endte med 293 relevante artikler. Året 2006 ble senere valgt bort på grunn av dårlig grunnlag for komparativ analyse med bare fem relevante artikler, og vi sto da igjen med 288 relevante fagartikler fra og med 2007. Etter gjennomlesing av rikspresseutvalget ble 33 artikler funnet irrelevante, og vi endte opp med 148 kildetekster. For å analysere samme periode i begge utvalgene fjernet vi de åtte relevante artiklene fra 2006, og satt igjen med 140 rikspresseartikler.

Framgangsmåte

Selve analysen ble gjennomført i to faser: først en manuell gjennomlesing og kategorisering av typer tiltak, vinkling og legitimeringer sortert på årstall, deretter datastøttet analyse ved hjelp av programvaren *Tropes*⁴ på utvalget lagret som ren tekst.

I første fase hadde vi først og fremst to forskningsspørsmål: Hvilke klimatiltak representeres i teksten, og hvilke argumenter for/ kritikker mot tiltak blir framsatt som gyldige eller tatt for gitt? Finnes det noen systematiske forandringer i typer tiltak og argumenter/kritikker over tid? Vi hadde en idé om at vi ville finne spor av de etablerte verdenene. Noen av de første kategoriene vi lette etter var derfor den “grønne” logikken, hvor naturen blir løftet fram som et ekvivalensprinsipp, og den industrielle logikken, hvor effektivitet er et ekvivalensprinsipp. Vi kategoriserte funnene tematisk og noterte om tiltakene ble omtalt positivt, om de ble kritisert eller begge. Flere av artiklene hadde også referanse til mer enn ett type tiltak, og alle ulike typer tiltak ble i så fall kategorisert.

Fase to, datastøttet kategorisering av klimalogikker, ble utført gjennom en deduktiv-induktiv metodikk. Ut fra gjennomlesingen i første fase hadde vi noen antakelser om hvordan logikkene kunne kategoriseres. Tropes gjør det mulig å programmere kategorier og gjennomføre søk i deler av – eller hele – datamaterialet. For eksempel, når vi lagde kategorien “grønn logikk”, kunne vi forsøksvis legge inn ord som “arts mangfold, avskoging, bevare” og på den måten se hvorvidt slike uttrykk ble brukt i tekster hvor den grønne logikken (hvor naturens verd blir hensyntatt implisitt eller eksplisitt) var utbredt. Programmet gir mulighet for å se logiske sammenhenger i materialet. Dette gjør at forskere kan “teste” ut antakelser man måtte ha på datamaterialet, se resultatet i sanntid, og korrigere for feil i kategoridanningen. Søkeordene vi brukte når vi konstruerte logikkene presenteres i appendiks.

I utvalget sporet vi tiltak på tre ulike nivåer: tiltak for (1) lokal eller nasjonal tilpasning til varmere utslipp, tiltak for (2) reduksjon av global oppvarming, og (3) tiltak for geo-engineering. Vi har ikke funnet en meningsfull måte å distingvere mellom disse tre nivåene i resten av analysen, men de aller fleste logikkene er funnet i forbindelse med de to første.

Ti klimalogikker

I analysen kategoriserer vi ulike representasjoner av gode klimatiltak i tråd med funnene i Tropes. De første seks logikkene vi presenterer har referanser til tidligere påviste generelle former for verd (se tabell 1). De fire siste har ikke slik direkte tilknytning. I analysen begynner vi med å redegjøre for førstnevnte, for å posisjonere våre funn i den norske klimaoffentligheten mot de etablerte verdiverdenene. Presentasjonsrekkefølgen gjenspeiler forventningene vi hadde til datamaterialet; vi forventet å finne koblinger til de generelle formene for verd. Verdenene vi har funnet spor av er den grønne verdiverden, den industriorienterte verdiverden, forenklingens verdiverden, markedsverdenen, den kollektive verdiverden og verdenen for berømthet.

I løpet av analysearbeidet fant vi imidlertid også koblinger til fire logikker vi ikke kunne sortere inn under de generelle formene for verd: En teknologisk orientert logikk med et sterkt

fokus på innovasjon og utvikling, en disiplinierende logikk som verdsatte ulike former for forbud og straff, en belønningslogikk som trakk fram belønninger og insentiver som positive klimatiltak i seg selv, og en kunnskapslogikk som verdsatte oversikt, kunnskap og informasjonsflyt. Disse forstår vi som lokale tilpasninger, eller kompromiss, med gyldighet på dette feltet.

Grønn logikk

Grønn logikk hensyntar naturen eller viser til naturens unike betydning for mennesker. Dermed har vi kategorisert argumenter som impliserer verdsettelse eller kritikk av naturen, det naturlige og/eller det fornybare som grønn logikk. I konstruksjonen av denne har vi forholdt oss til Thévenot (2000) og Thévenot, Moody & Lafaye (2000). Naturlige grønne handlinger regnes som å velge fornybart, leve miljøvennlig og begrense det “økologiske fotavtrykket”.

[...] enkelte sårbare havområder, blant annet Lofoten og Vesterålen, må sikres varig vern som petroleumsfrie områder (*Kommunal Rapport*, 01.12.2008, seksjon: Politikk).

Økologisk landbruk har lavere utslipp av klimagasser per dekar [... og] er mindre energikrevende og har stort potensial for å binde karbon i landjorden (*Ren Mat*, 01.12.2009:7).

Grønn logikk er også gjerne kritisert, spesielt i disputer om planting av skog eller i villdyrdebatten.

De fleste nordmenn vil ikke ha ulv og bjørn i norsk natur. Vi har klart oss uten i 100 år og kan klare oss fint de neste 100 også (*Dagsavisen*, 20.12.2010:4).

Grønne tiltak representerer typisk økologi, mangfold, naturvern eller framtida. I utvalget vårt kommer denne logikken spesielt til uttrykk når det er snakk om tiltak for vern av natur (f.eks. Lofoten eller nordområdene), fornybar energi eller når betydningen av skog eller økologisk matproduksjon blir drøftet.

Industriorientert logikk

Tiltak som verdsettes eller kritiseres fordi de er planlagte, effektive, rasjonaliserende eller produktive, har vi kalt industriorienterte. Mange argumenter og kritikker vedrørende klimatiltak låner legitimitet fra den industrielle verden (Boltanski & Thévenot 2006:203–11). Disse

anvendes typisk for å rangere ulike klimatiltak mot hverandre, fremme eller kritisere andre tiltak ut fra prinsippet om effektivitet.

De fleste kommuner har ambisiøse mål for klimakutt, men handlingsplanen for å nå dit er for dårlig (*Kommunal Rapport*, 10.03.2011, seksjon: Energi og miljø).

Flere studier har påpekt at redusert avskoging kan være et av de raskeste [...] klimatiltak som kan iverksettes (*Advokatbladet*, 01.11.2009:63).

Industriorientert logikk blir også kritisert, for eksempel for at planer i seg selv ikke er nok:

Vi vil gjøre noe konkret, vi vil ha handling, sier ordfører Roald Braathen (Ap). [...] Det er bra med planer og ambisiøse mål, men det er tiltakene som betyr noe [for klimaet] (*Kommunal Rapport*, 06.06.2007:1).

Den industriorienterte logikken åpner for at (energi)effektivisering, målsetninger, entreprenørskap, standarder og sertifiseringer er mulige veier til et bedre klima. I totalomfang er dette den største logikken i utvalget vårt, foran grønn verd.

Forenklingslogikk

Tiltak som verdsettes fordi de forenkler, tilrettelegger eller reduserer kompleksitet, har vi kategorisert som forenklingsorientert logikk, i tråd med Haugseth (2014). Det som bidrar til å forenkle det komplekse, blir høyt verdsatt.

[...] over hele New York er nye byrom blitt etablert. Ved bruk av enkle materialer som maling, blomsterkrukker, stoler og bord, kommer nye byrom på plass i løpet av uker eller måneder. I løpet av et par år ble 40 000 kvadratmeter vegareal omdannet til attraktive arealer for gående (*Samferdsel*, 22.02.2012:5).

Et enklere regelverk hadde vært en fordel både for byggherrer og boligeiere og også for kommunene, som ofte er usikre på hvordan regelverket skal tolkes for solenergi [...] (*Ukeavisen Ledelse*, 22.02.2013:34–35).

Kritikk mot enkle eller lettvinte løsninger forekommer også i utvalget:

Det er difor for lettvint å bruka ordet «nøytralitet» utan kvantifisering og utan å drøfta korleis store uttak av biomasse verkar inn på lagringa i skog og jordsmonn. Vår netto lagring byggjer på fotosyntese, moderat hogst og oppbygging av meir virkesrike skogar. I staden finn me enkel synsing: I 2008 skreiv to bygdeforskarar ein kronikk i Aftenposten med budskapen: «Norsk skog råtner på rot». Men den store nettobindinga i norsk skog står for det motsette (*Dag og Tid*, 15.10.2010:4).

Forenklingslogikken verdsetter tiltak som bidrar til forenkling, som er enkle å gjennomføre eller som bidrar til å gjøre andre tiltak enklere å gjennomføre. Slike tiltak er i utvalget vårt gjerne forbundet med å redusere kompleksitet i regelverk og byråkrati eller å skape gode tiltak med enkle grep.

Markedslogikk

Det vi kaller markedslogikk, er til dels beslektet med markedsverdenen slik denne ble beskrevet av Boltanski og Thevenót (2006:193–203). Her er markedsbasert konkurranse kjerneprinsippet som resten av verdenen er konstruert rundt – riktig pris blir regnet som en av de viktigste naturlige motivasjonsfaktorene for handling. I korpuset kommer dette for eksempel til uttrykk slik:

Forurensing må ha en pris. Kostnadene ved forurensing må opp, og tiltak for økt bærekraft og mindre klimautslipp må [bli billigere]. Et samstemt ekspertpanel er krystallklart på at særlig prisen på CO₂ må opp, opp, opp, dersom det skal lønne seg for næringslivet å velge fornybart og bærekraftig (*Ukeavisen Ledelse*, 12.10.2012:32–33).

Utbygging av vindkraft er et dyrt tiltak, med uviss klimaeffekt, sier Lindhjem. – Vi risikerer også at økt kraftproduksjon gir lavere priser og økt strømforbruk. Dermed har vi fått en subsidiert nedbygging av norsk natur, med liten klimagevinst (*Kommunal Rapport*, 14.02.2011).

Markedslogikken har imidlertid også en annen tydelig dimensjon i korpuset; markedet er godt fordi det muliggjør sparing i ulike typer fond. Markedet blir her satt i sammenheng med sparing og langsiktighet samt styring og øremerking av midler:

Det trengs noe nytt, som for eksempel superfondet som er foreslått av økonomiprofessoren Jagdish Bhagwati ved Columbia-universitetet. Han mener verden burde kopiere USAs tilnærming til andre typer forurensning: La forurenserne betale til et fond som betaler for rensing (*Økonomisk Rapport*, 06.12.2008:83).

Et nasjonalt fond for lokale/kommunale klimatiltak er et uttalt ønske gjennom hele perioden, som også i svært liten grad blir kritisert.

Halvparten av Norges klimagassutslipp fram til 2020 – 8 millioner tonn – kan kuttes ved hjelp av kommunale virkemidler, ifølge SFT. Derfor bør staten opprette et fond, eller annen langsiktig finansiering, for å stimulere lokale klimatiltak, mener KS (*Kommunal Rapport*, 02.11.2009).

Det er også flere eksempler på kritikk mot kvotesystemet. Kritikk mot effektiviteten, og spørsmål om pris og kostnad på klimatiltak er blant det mest omstridte vedrørende markedslogikken. Vi kommer tilbake til dette senere i analysen.

Forbilledelig logikk

Fremming av tiltak som representeres som gode fordi de blir symbolsaker, har vi kategorisert som forbilledlig logikk. Forbilledlig logikk er den kategorien som har minst representativitet i utvalget vårt. Når vi likevel velger å ta den med, er det fordi den kan knyttes til verdiverdenen for berømmthet (Boltanski & Thévenot 2006:178–185), og fordi vi finner noen få, men likevel tydelige eksempler i utvalget vårt:

[Güssing] har i likhet med Trysil store mengder skog, noe de har utnyttet maksimalt. [Byen] er i dag et forbilde for hele Europa når det gjelder produksjon av bioenergi og utvikling av bioteknologi og forskning (*Kommunal Rapport*, 28.05.2008, seksjon: Energi og miljø).

Norge skal være i front når det gjelder å satse på fornybar energi, utvikle og ta i bruk ny teknologi, skape nye grønne arbeidsplasser og gjøre omstillinger på alle områder som har konsekvenser for klimaet (*Aftenposten Morgen*, 29.12.2009:3, del 2).

I verdenen for berømmthet gir det høy verdi å være kjent. Denne forståelsen finner vi i utvalget når det er snakk om å være teknologiledende eller i front. Det å posisjonere seg i klimaspissen er høyt verdsatt fordi det kan være opinionsdannende eller få andre aktører til å komme etter.

Kollektiv logikk

Verdsetting av tiltak som engasjerer eller involverer (mange eller alle) har vi kategorisert som kollektiv logikk, i tråd med den kollektive verdiverden (Boltanski & Thévenot 2006:185–193):

Lag en forpliktende opptrappingsplan for en minstepris på klimagassutslipp, som i 2020 er klart høyere enn dagens kvotepris i EU (*Ukeavisen Ledelse*, 16.05.2008:8).

Målet er å involvere de ansatte i bedrifters arbeid med miljø- og klimatiltak og dermed fremme kostnadseffektive utslippsreducerende tiltak på den enkelte arbeidsplass (*Teknisk Ukeblad*, 09.09.2009, seksjon: Nettarkiv).

Det finnes også eksempler i korpuset på kritikk mot kollektiv logikk:

Men samtidig har forhandlinger der alle er med, à la FN, heller ikke ført til de store resultater. [...] Ifølge Moisés Naim fra Carnegie Endowment for International Peace burde man inkludere i forhandlingene det laveste mulige antall stater som i størst mulig grad kan bidra til en løsning på problemet. Han kaller dette «minilateralismens magiske tall». For klimaendringene foreslår han 20 land, fordi verdens topp 20 karbonforurensere står for rundt 75 prosent av de globale utslippene (*Dagsavisen*, 18.01.2011:4, del 1).

Kollektive tiltak er gode fordi de involverer og blir effektivt av mange (ev. alle). Ut fra dette har klimatiltak med stor oppslutning høy verd i seg selv. Derfor kan ordninger og avtaler som forplikter sees på som gode. Den kollektive verden faller fra hverandre når den ikke klarer å samle alle, eller når det partikulære vinner fram (Boltanski & Thévenot 2006:193).

Teknologisk orientert logikk

Mens de seks foregående logikkene har referanser til tidligere påviste generelle former for verd, sprang de fire neste ut av den empiriske analysen av den norske klimadebatten. Vi forstår disse som lokale tilpasninger eller kompromiss på klimafeltet. Den første av disse logikkene har vi kalt 'teknologisk orientert'. Da vi begynte å analysere, hadde vi ikke et skille mellom industriorientert og teknologiorientert verdsettelse, men det meldte seg etter hvert et behov for å skille tiltak som ble verdsatt som effektive (industriorienterte) fra den mer teknologioptimistiske verdsettelsen av innovasjon (teknologiorientert). Sistnevnte brukes typisk for å verdsette tiltak som verdsetter teknologiutvikling:

Kurven for CO₂-utslipp og kurven for BNP-vekst har historisk fulgt hverandre som skygger. Teknologisk utvikling kan hjelpe oss med å frikoble disse to fra hverandre (*Klassekampen*, 23.01.2008).

Data og sensorovervåkning gir oss muligheter for [...] renere drikkevann, samt smartere by- og trafikkplanlegging (*Computerworld*, 01.11.2013:20).

Teknologisk orientert logikk framstiller tiltak som gode når de representerer eller bidrar til teknologiske løsninger, automatisering eller teknologisk energiøkonomisering, men løsningene er ikke alltid mer effektive *per se*. En elbilmotor er ikke mer energieffektiv enn en bensinmotor, men den framstilles likevel som bedre fordi den både er innovativ og grønnere. Teknologisk orienterte argumenter inneholder gjerne referanse til objekter som passivhus og høyhastighetstog, omstridte objekter som biodrivstoff, eller lite verdsatte objekter som kullkraftverk eller oljefyrer.

Disiplinerende logikk

En tydelig tendens i utvalget er verdsetting av ulike former for disiplinerende tiltak, som blir regnet som gode fordi de skaper rettferdige og/eller fungerende endringer i holdninger og atferd. Slike har vi sortert som en disiplinerende logikk.

Forbedringene for syklistene bør suppleres med restriksjoner – eksempelvis vegprising og parkeringsrestriksjoner – som gjør det langsommere og/eller dyrere å bruke bilen (*Samferdsel*, 21.03.2012:7).

Ei avgift på fossilt drivstoff vil raskt kunna innførast og stimulera til utvikling av fornybar energi (*Dag og Tid*, 05.11.2010:31).

Den disiplinierende logikken åpner for at begrensninger og disiplinering kan sees som gode tiltak. Det sentrale prinsippet er pisk, i mange ulike former: Restriksjoner, avgifter, krav, bøter og pålegg til klimasakens fordel. Denne blir ofte satt i relasjon til det vi kaller belønningslogikk (se nedenfor). Boltanski og Thévenot koblet selv former for disiplinering til den hjemlige verdiverdenen, men i dette utvalget er det ingen spor av verken tradisjonen eller patriarken.

Belønningslogikk

Belønning er disiplineringens rake motsetning. Her er ideen å stimulere klimavennlig teknologiutvikling eller atferd gjennom belønninger eller insentivordninger. Det at belønning i seg selv skal være så positivt for å utløse handling, er ikke noe vi finner i etablerte verdiverdener. Tiltak som blir verdsatt fordi de belønner eller gir insentiver, har vi derfor sortert som en egen belønningslogikk:

[...] 15–20 prosent av klimagassene i Norge kommer fra kommunale utslipp, og [...] det er vilje til å gjøre noe med dette. – Det vi trenger er statlig drahjelp, slik svenske kommuner fikk tidlig på 90-tallet (*Kommunal Rapport*, 05.02.2008, seksjon: Politikk).

De bedriftene som opererer med flere bunnlinjer, en grønn og en sosial i tillegg til den økonomiske, bør belønnes. – Produkter og tjenester som ikke er bærekraftige burde jo vært dyrere enn de som er bærekraftige (*Ukeavisen Ledelse*, 12.10.2012:32–33).

Vi finner mange argumenter for at gulrot fungerer bedre enn pisk, eller at begge trengs for å skape endringer. Viktige spørsmål som ofte begrunnes med denne logikken, er subsidier til næringslivet og skatte- og bompengefritak for elektriske kjøretøy, for å nevne noe.

Kunnskapslogikk

Vi fant mange eksempler på at gode tiltak skulle være basert på kunnskap, helhetlig tenkning og/eller rasjonalitet:

Man er for eksempel blitt mer usikre på hvordan klimaendringene vil slå ut regionalt enn man var før, sier Søyland. Han peker på forsuringen av havet

som et eksempel der vi trenger mer forskning for å forstå konsekvensene (*Ukeavisen Ledelse*, 27.09.2013).

Han får det til å høres ut som om biologisk mangfold er uviktig når han konstaterer at ytterligere kartlegging og kunnskap om naturen vil gi mer byråkrati og føre til mindre lønnsomhet for skognæringa. Både skogene våre og annen natur forvaltes imidlertid best når vi har et størst mulig kunnskapsgrunnlag (*Nationen*, 19.10.2013).

Det finnes også spor av kritikker mot å innhente mer kunnskap:

Det naturlige krav er at et nytt utvalg må nedsettes. Dette er feil løsning. Det vi nå trenger minst av alt er enda nye utvalg som skal utrede de mest kostbare klimatiltak som finnes (*Teknisk Ukeblad*, 20.01.2008, seksjon: *TU mener*).

Kunnskapslogikk verdsetter oversikt, kunnskap og informasjonsflyt. Tiltak blir framstilt som gode fordi de er nettopp kunnskapsbaserte, eller fordi de bidrar til å muliggjøre flere eller mer presise klimatiltak. En av de mer brukte frasene i fagtekstutvalget, spesielt tidlig i perioden, er at vi trenger mer forskning for å sette i verk gode klimatiltak.

TABELL 2. En kvantitativ oversikt over de ti klimalogikkene

Distingverende logikk	Antall treff
Grønn logikk	948
Industriorientert logikk	1009
Forenklingens logikk	564
Markedslogikk	808
Forbilledlig logikk	38
Kollektiv logikk	567
Teknologisk orientert logikk	602
Disiplinerende logikk	448

Belønningslogikk	109
Kunnskapslogikk	360

Oppsummering

Vi har påvist ti ulike klimalogikker i den norske offentligheten. Disse representerer ulike moralske representasjoner som er brukt for å fremme eller kritisere forståelsen av hva som utgjør gode klimatiltak i den norske offentligheten. Uten at vi kan gå i dybden på logikkene, antyder denne bredden at klimaengasjementet i Norge har et variert og mangfoldig moralsk fundament. Den norske offentligheten rommer mange og konkurrerende forståelser av hva et godt klimatiltak kan være.

Klimadebattens transformasjon 2007–2013

Gjennom den resterende analysen ønsker vi å vise utviklingen i den norske klimadebatten, først gjennom en kvantitativ oversikt over utbredelsen til hver enkelt logikk gjennom perioden (tabell 3), og deretter en kvalitativ gjennomgang av de tre viktigste tendensene.

TABELL 3. Prosentvis representasjon i perioden. Begge utvalgene

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Teknologisk orientert logikk	6,91 %	10,53 %	6,85 %	12,78 %	11,20 %	13,13 %	12,74 %
Grønn logikk	12,77 %	19,08 %	21,84 %	18,92 %	16,64 %	18,06 %	13,00 %
Forenklingens logikk	12,50 %	9,21 %	9,31 %	11,82 %	10,26 %	13,13 %	8,19 %
Disiplinerende logikk	9,31 %	9,87 %	8,78 %	8,45 %	8,55 %	7,07 %	7,34 %
Belønningslogikk	1,60 %	1,32 %	2,25 %	1,92 %	1,56 %	1,89 %	2,28 %

Industriorientert logikk	14,63 %	15,79 %	17,34 %	16,91 %	19,13 %	18,06 %	23,46 %
Kunnskapslogikk	6,38 %	7,46 %	4,93 %	4,42 %	6,69 %	6,31 %	9,87 %
Markedsinspirert logikk	25,80 %	17,76 %	17,13 %	15,66 %	15,24 %	10,35 %	10,72 %
Forbilledlig logikk	0,00 %	0,00 %	0,96 %	0,00 %	0,47 %	1,01 %	0,93 %
Kollektiv logikk	10,11 %	8,99 %	10,60 %	9,13 %	10,26 %	10,98 %	11,48 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

For å tegne et bilde av utviklingen som har foregått i det norske klimaordskiftet, vil vi ta utgangspunkt i tre overordnede funn fra materialet vårt. Det første er at markedslogikken er både omstridt og kritisert, og at utbredelsen totalt sett minker ut perioden. Det andre funnet er at grønn logikk har større representasjon i 2008–2010, før denne mot slutten av perioden synker til omtrent 2007-nivå. Det tredje funnet er at omfanget av industriorientert og teknologisk orientert logikk øker gjennom perioden. Overordnet tar vi dette til inntekt for en gradvis forskyvning mot at konkrete klimatiltak og fokus på effektive løsninger har fått større utbredelse og oppmerksomhet i norsk offentlighet.

Markedslogikkens tilbakefall

Markedsmekanismer, kvoter og avtaler hvor naturen eller klimaet gis en pris, sorterer vi under markedslogikk. Denne er viktig, siden den norske energi- og klimapolitikken i stor grad bygger på bruk av markedsmekanismer. Ambisjonen om å etablere omfattende og effektive karbonmarkeder, og å sette en global pris på karbon, er nedfelt i den seneste klimameldingen som et av våre mest sentrale klimapolitiske virkemidler (Meld. St. 21 2011–2012). Kvotemekanismene som går under navnet *felles gjennomføring* (joint implementation) og *den grønne utviklingsmekanismen* (Clean Development Mechanism), gir mulighet for partene som har skrevet under Kyoto-avtalen til å få godskrevet kutt hjemme gjennom å investere i utslippsreducerende tiltak i henholdsvis andre Kyoto-land og i utviklingsland. En lignende ambisjon videreføres i stortingsmeldingen som kom i februar 2015, som argumenterer for hvordan Norge bør utføre utslippsmålene framover i tid. Her er hovedtrekkene at når Kyoto-

avtalen går ut i 2020, skal Norge ta sine utslippsforpliktelser i samarbeid med EU (Meld. St. 13 2014–2015).

Et markedslogisk premiss for at kvoteordninger skal fungere, er at prissetting og riktige stimulanser skal løse problemet der det både er billigst og mest effektivt. Denne logiske konstruksjonen er relativt utbredt både direkte og implisitt i materialet vårt, men den er også omstridt og kritisert i hele perioden. Flere miljøorganisasjoner var generelt positive til kvoteordninger i begynnelsen av den studerte perioden. Da det ble mulig å kjøpe kvoter for private og bedrifter i 2007, uttalte nestleder i Bellona: “Det er bra det kommer et CO₂-tilbud som er tillitvekkende” (*Teknisk Ukeblad*, 20.08.2007). Årene 2007–2010 er preget av at markedslogikken møter motbør, samtidig som den blir mindre i omfang, mens grønn logikk blir mer framtrepende. Både kvoteordningen og CDM blir kritisert, spesielt i 2009–2010. Mange av tekstene påpeker kvotemarkedets begrensninger, tiltaket er ineffektivt:

Kjøperen skaffer seg en rett til å øke sine utslipp utover det han har fått tildelt. Den avtalte forpliktelsen til å holde utslippene innenfor en viss ramme blir dermed verdiløs: Ved å innføre mulighet for kjøp og salg av klimakvoter har man utviklet et nullsumspill der utslippskutt et sted muliggjør økte utslipp et annet sted. Dermed blir selve kvotehandelens logikk bakvendt (*Dagsavisen*, 30.03.2009).

Andre trekker fram at kvotesystemet ville virket, men at kvoteprisen er feil:

Randers reagerer mot samfunnsøkonomenes måte å tenke på. – Det vanvittige er at statsminister Jens Stoltenberg og samfunnsøkonomene vil redusere klimautslippene gjennom generelle tiltak, gjennom en felles kvotepris for hele Norge. Prisen blir da 1500 kroner per tonn redusert CO₂, fem ganger så høy som EUs kvotepris (*Teknisk Ukeblad*, 26.2.2010).

Forurensing må ha en pris. Kostnadene ved forurensing må opp, og tiltak for økt bærekraft og mindre klimautslipp må [bli billigere]. Et samstemt ekspertpanel er krystallklart på at særlig prisen på CO₂ må opp, opp, opp, dersom det skal lønne seg for næringslivet å velge fornybart og bærekraftig (*Ukeavisen Ledelse*, 12.10.2012:32–33).

Kritikkene over er forankret i industriorienterte (klimakvoter er ikke effektivt) og interne, markedsorienterte logikker (prisen er ikke riktig). En del kritikker er også rotfestet i kollektiv rettferdighetslogikk:

Kronargumentet for slike kvotekjøp er at det er billigere å gjennomføre utslippsreducerende investeringer i fattige land med lave lønn[ing]er. Dermed vil det å bruke pengene i slike land gi større utslippsreduksjoner enn hvis vi brukte de samme pengene hos oss. Resonnementet er preget av apartheidtankegang: Fordi vi har høyere levestandard, er kostnadene høyere hos oss. Selv om det er vi som er klimaverstingene, skal vi altså betale fattige land for å ta utslippsreduksjonene i stedet for oss, fordi de er fattige og lavtlønte (*Dagsavisen*, 30.03.2009:4).

Vi finner også eksempler på radikal kritikk av markedet: det vil si kritikker som ikke har klar forankring i en logikk, men som likevel fremmer kritikk:

Han kallar det avlat som gjev rike land – ikkje minst Noreg – samvit til å kunna tura fram som før. Rike land har stort sett ikkje annan klimapolitikk enn den velkjende *business as usual*. Mål for framtida er berre spel for galleriet for å vaska politikken grøn. Vekk med alle triksemekanismar, vekk med all grønvasking, er eit imperativ for Hansen (*Dag og Tid*, 23.04.2010:30).

Mot slutten av perioden, i 2012 og 2013, er det langt færre tilfeller av ord som (CO₂)-“kvoter” og “-ekvivalenter” i korpuset. I 2013 tar samtlige kronikker som omhandler kvotesystemet i norske dagsaviser til orde for å forlate systemet for godt, så nær som et svarinnlegg fra daværende miljøvernminister Bård Vegar Solhjell, som fremdeles ser kvotesystemet som ett av flere tiltak.

Noreg skal halde fram med å spele ei leiande rolle innanfor desse tre viktige områda. Det kjem i tillegg til, ikkje i staden for kvotesystema (*VG*, 09.01.2013).

Kritikkene ser altså ut til å ha en sporbar effekt i utvalget; markedslogikken er omstridt og mye kritisert med bakgrunn i ulike logikker. Utover i perioden åpner dette for at andre klimalogikker får mer plass i ordsiftet.

Grønn logikk – en topp i årene 2008–2010

Grønn logikk har størst utbredelse i årene 2008–2010, med over 20 prosent av korpusets totale representasjon i 2009. Deretter faller utbredelsen igjen til 2007-nivå, ca. 13 prosent, i 2013. Dette er interessant, både fordi den grønne toppen kommer samtidig som kritikken av markedstenkningen er på sitt sterkeste, og fordi den grønne orienteringen ikke varer. Vi tenkte først at det kunne være en tydelig sammenheng mellom det at markedstenkningen taper terreng og grønn kritikk. Årsaken er imidlertid mer sammensatt. Delvis er det riktig at grønn logikk benyttes for å kritisere markedstenkning, med referanser til både økende globale utslipp og avskoging:

Så lenge utslippsreduksjonene overdrives, vil det jo være sånn at jo mer man bruker CDM-kvoteordningen, jo større blir de globale utslippene, sier hun. Hagem mener det er flere andre mangler ved Clean Development Mechanism. Den omfatter ikke tiltak for å forhindre avskoging, ei heller CO₂-avgift på biler (*Ukeavisen Ledelse*, 27.11.2009:40).

Men omfanget av grønn logikk skyldes også kritikk mot andre former for markedsutnytting av skog og mark. Kommersialisering av naturen blir kritisert i seg selv:

Dersom kreftene som forbruker natur ikke møter motstand, vil sammenhengende natur til slutt bare finnes i områder vernet av staten (*Nationen*, 05.01.2010:18).

Samtidig er det et økt fokus på natur i forhold til teknologi og innovasjon, med referanser til *fornybar* energi og *økologisk* produksjon. EUs fornybarmål skal oppfylles, regjeringen setter av 1,3 milliarder kroner til å forske på fornybar energi, og i flere saker presenteres også fornybar energi som noe man kan produsere selv ved hjelp av for eksempel solcellepaneler på taket. Det er også langt flere beskrivelser av økologisk gårdsdrift, økologiske produkter og økologisk mat i perioden 2008–2010 enn ellers. Dette gjelder begge utvalgene.

I 2008–2009 kommer debatten om skog og avskoging for fullt, og skog var også et viktig tema under klimakonferansen i København 2009. Skog er viktig både som karbonfanger og for industrielt skogbruk og bioenergi. Skog lagrer karbon naturlig, og rask avskoging bidrar til at CO₂ frigjøres raskt. Alternativ bruk av skogen fremmes først og fremst gjennom argumenter som fremmer bioenergi. Planting av skog fremmes hovedsakelig i den hensikt å binde CO₂ – begge er omstridte i utvalget.

Årene 2008–2010 har dermed spesielt mange saker med disputer som kan forstås som interne i en grønn logikk:

Planting av sitkagran kan være et effektivt klimatiltak, men har mange andre negative effekter for biodiversitet og friluftsliv [...], og tiltaket har vel begrenset oppslutning i Norge (*Nationen*, 17.11.2008:17).

LVK frykter et mer skadelig og uforutsigbart kjøremønster i en rekke vassdrag, noe som kan føre til erosjonsskader, tørrlegging til uheldige tidspunkter og problemer for fisk og fauna (*Teknisk Ukeblad*, 23.12.2009).

Mens mange kilder ellers i utvalget gjerne inneholder referanser til ulike logikker, vil denne typen artikler med referanser til naturen eller med argumenter om hva naturen egentlig skal og bør være, generere mange treff internt i den grønne logikken. Debattene om skog vs. bioenergi blir mindre framtrædende mot 2013 mens intern diskusjon rundt ulike former for fornybar energi øker, spesielt i 2012. Denne typen argumenter får også en mer eksplisitt form utover i perioden – ikke alle klimatiltak kan forsvares ut fra en grønn logikk:

Ikke bare er det nødvendig å få fram skadevirkningene av den såkalte «grønne energien», det er også viktig å si fra om at klima har fått en urimelig sentral plass i miljøpolitikken (*Dagbladet*, 29.05.2012:74).

Klimatiltak og klimamålpolitikk kan settes i sammenheng med kommersiell og industriell vekst. Natur og økologisk mangfold brukes for å kritisere klimadiskursen og de mange ulike klimatiltakene.

Industri- og teknologiorienterte logikker øker i omfang

De industri- og teknologiorienterte logikkene øker gjennom perioden, og har til sammen omtrent 35 prosent av det totale omfanget mot slutten av perioden. Av disse er den industriorienterte logikken størst, med over 23 prosent av representasjonen i 2013. Den industriorienterte logikken kan inngå i kompromiss med markedslogikken (høyest effekt der tiltakene er billigst å gjennomføre), mens den andre ganger viser til effekten i ulike klimatiltak:

– Det er liten trafikk på denne delen av tognettet vårt, og det vil derfor være desto dyrere å elektrifisere når man ser på kostnaden for hvert sparte tonn CO₂ (*Teknisk Ukeblad*, 21.03.2013:39–41).

For å nå måla for utsleppsreduksjon gjev auka lagring tre–fire gonger større effekt enn auka uttak, rekna for perioden 2010–2060. Det mest effektive tiltaket for å auka lagringa dei fyrste tjue–førte åra er å auka omdriftstida i friske og bra bestokka skogbestand (*Dag og Tid*, 15.10.2010:4).

I løpet av perioden blir det flere og flere referanser til konkrete tiltak som CO₂-lagring, naturgass og elektrifisering – med direkte referanse til effektivitet. Hvorvidt ulike tiltak faktisk er effektive eller ineffektive, er i seg selv omstridt.

I praksis er økt eksport av naturgass det mest effektive klimainitiativet Norge og StatoilHydro kan implementere på kort og middels sikt (*Ukeavisen Ledelse*, 29.05.2009:40).

Som et rikt oljeproduserende land har Norge et særlig ansvar for å bidra til endring av denne situasjonen. Men begge blokkene i norsk politikk satser fortsatt på virkemidler som har vist seg ineffektive (*Dagsavisen*, 30.08.2013:4–5).

Teknologiorientert logikk som fremmer innovasjon og produkter som solcellepaneler, ladbare hybrider, elektriske biler og andre tiltak med et teknologisk potensial, er også i vekst.

Effektiv distribusjon av varer i byer, koplet sammen med transport over lange avstander er en viktig forutsetning for levende byer med et konkurransedyktig næringsliv. [...] Elektrisk drevne varebiler, sykler og prammer benyttes når nederlenderne på forsøksbasis driver bymiljøvennlig varedistribusjon (*Samferdsel*, 14.11.2012).

For CO₂-utslipp er hovedresultatene at de ladbare Prius hybridbilene hadde ca. 30 prosent lavere utslipp enn en vanlig (ikke ladbar) Toyota Prius, ca. 45 prosent lavere utslipp enn en energieffektiv dieselbil, og ca. 60 prosent lavere utslipp enn en bensinbil (*Samferdsel*, 23.01.2013:14–15).

Fra 2009–2013 økte de industrielle og de teknologiorienterte logikkene mest, samtidig som det kom flere miljøvennlige alternativ på markedet.

Konklusjon

Inspirert av Boltanski og Thévenot har vi tegnet en modell av utviklingen i det brede ordskiftet rundt ulike klimatiltak, hvor verdsettelse og kritikker med referanse til ti logikker spiller hovedrollen. Fordelen med å bruke denne framgangsmåten er at vi får innsikt i både den argumentative og moralske bredden i den norske klimadebatten, samtidig som vi kan si noe om hvordan feltet har utviklet seg. Ved å kategorisere ulike forestillinger om gode klimatiltak, har vi synliggjort at det finnes et mangfold av posisjoner på feltet samt bidratt til å skissere utviklingen mer nyansert enn hva tidligere forskning har gjort.

Studien viser at det fra 2007–2013 har skjedd en utvikling mot at den norske offentligheten i noe større grad har gitt rom for å diskutere og fremme konkrete og nyskapende klimatiltak, og i mindre grad byråkratiske, strukturelle eller politiske tiltak. Markedstenkning får mye kritikk gjennom perioden, og mindre omfang i utvalget mot slutten av perioden. Grønn tenkning er i vekst fram mot 2009–2010, men blir mindre utbredt etter disputer hvor bioenergi, skog, økologiske hensyn og klassisk naturvern settes opp mot hverandre. Konkrete klimatiltak med industrielle og teknologiske løsninger får større plass mot slutten av perioden. Det økte klimapolitiske engasjementet, hvor flere mener at klimaendringer er menneskeskapte og hvor MDG får større oppslutning, kan dermed også sees i sammenheng med den teknologiske utviklingen og verdsettelsen av innovasjon og klimavennlige produkter.

Funnene våre har to interessante implikasjoner: For det første har det utviklet seg et klart brudd mellom opinionen og regjeringens politikk. Markedslogikken og kvotepolitikken er fortsatt den viktigste politiske strategien i møte med omverdenen, mens det i offentligheten framstår som mest interessant å satse på klimavennlig forskning og teknologisk utvikling. Kun tiden vil vise om regjeringen og Stortinget vil komme etter og legge til rette for en mer insentivbasert politikk rettet mot klimavennlig forskning og teknologisk utvikling. For det andre ser det ut til at tunge konflikter innad i en klimalogikk, som i de markedsdominerte debattene om pris på klimakvoter, eller de interne grønne konflikter hvor natur, økologi og klima settes opp mot hverandre, ikke ser ut til å bidra til at logikken får et større omfang over tid. Vi tolker dette som at når debattene blir for store og politiserte, oppleves de også som vanskelige å delta i og å påvirke selv når man ønsker dette. Etter hvert som flere nordmenn mener at global oppvarming er blant de viktigste utfordringene vi må løse, gir konkrete løsninger med fokus på tekniske løsninger og fysiske produkter en reell mulighet til å bidra.

Kunnskap om prosessene bak økt klimaengasjement er etterspurt både blant klimabevisste borgere, organisasjoner og politikere som vil bremse konsekvensene av global oppvarming. Funnene bygger grunn for videre studier. Resultatene kan brukes som et referansepunkt for å gjøre komparative, datastøttede analyser av andre utvalg. Det vil for

eksempel være interessant å sammenligne det norske repertoaret før og nå (diakronisk komparativ undersøkelse), andre nasjoners og regioners repertoar (synkron komparativ undersøkelse) i dag, eller begge. Det er også mulig å koble disse logikkene opp mot hvordan sosiopolitiske grupper eller segmenter posisjonerer seg i klimadebatten. Slike analyser vil ikke bare kunne gi oss en bedre forståelse av hvordan dynamikken i klimapolitikken fungerer, men også gi impliserte aktører mulighet til å teste og utvikle sine klimapolitiske argumenter.

Om artikkelen

Artikkelforfatterne ønsker å takke to anonyme konsulenter og redaktør i *TfS* Arnfinn Haagensen Midtbøen for gode tilbakemeldinger.

Referanser

- Blok, A. (2013). Pragmatic sociology as political ecology. On the many worths of nature(s). *European Journal of Social Theory*, 16(3), 492. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/1368431013479688>.
- Bjørnæs, C., & Naper, A. (2013). Norway. I J. Painter (red.), *Climate change in the media. Reporting risk and uncertainty* (s. 107-116). London: I.B. Tauris & co.
- Boltanski, L. & Chiapello, E. (2005). *The New Spirit of Capitalism*. London/New York: Verso.
- Boltanski, L. & Thévenot, L. (1999). The sociology of critical capacity. *European Journal of Social Theory*, 2(3), 359–377. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/136843199002003010>.
- Boltanski, L. & Thévenot, L. (2006). *On Justification: Economies Of Worth*. Princeton: Princeton University Press.
- Boykoff, M. T. (2011). *Who Speaks for the Climate? Making Sense of Media Reporting on Climate Change*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511978586>.
- Boykoff, M. T. & Boykoff, J. M. (2004). Balance as bias: Global warming and the US prestige press. *Global Environmental Change*, 14(2), 125–136. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2003.10.001>.

- Boykoff, M. T. (2009). We speak for the trees: Media reporting on the environment. *Annual review of Environment and Resources*, (34) 431-457. DOI: 10.1146/annurev.environ.051308.084254
- Buhr, K. & Hansson, A. (2011). Capturing the stories of corporations: A comparison of media debates on carbon capture and storage in Norway and Sweden. *Global Environmental Change*, 21(2), 336–345. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.01.021>.
- Dryzek, J. (2013). *The politics of the earth: Environmental discourses*. Oxford: Oxford University Press.
- Duarte, K. B. (2010). *En ubehagelig sannhet om norsk pressdekning av klimaendringer?* Masteroppgave. Universitetet i Bergen.
- Eide, E., Elgesem, D., Gloppen, S. & Rakner, L. (2014). Norske paradokser. Mediene, politikken og opinionen. I E. Eide, D. Elgesem, S. Gloppen & L. Rakner (red.), *Klima, medier og politikk* (s. 9-23). Oslo: Abstrakt forlag.
- Eide, E. & Ytterstad, A. (2011). The tainted hero: Frames of domestication in Norwegian press representation of the Bali climate summit. *International Journal of Press/Politics*, 16(1), 50–74. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/1940161210383420>.
- Elnan, T. S. (2015, 3. desember). “Det grønne skiftet” er årets nyord. *Aftenposten*. Hentet fra: <http://www.aftenposten.no/kultur/Det-gronne-skiftet-er-arets-nyord-8269585.html>.
- Haugseth, J. F. (2014). Forenklingens verdiverden. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 55(4), 440–469.
- Heidenreich, S. (2014). *Blowing in the Wind: The Socialization of Offshore Wind Technology*. Ph.d.-avhandling. Trondheim: Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU.
- Hornmoen, H. (2011). Den krevende klimajournalistikken: Medienes dekning av klimaendring og klimaforskning. I N. Roll-Hansen (red.), *Status i klimaforskningen* (s. 77–94). Oslo: Novus forlag.
- Hulme, M. (2009). *Why we Disagree about Climate Change: Understanding Controversy, Inaction and Opportunity*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/cbo9780511841200>.
- Karlstrøm, H. (2010). *Den deregulerte forbruker. Norske strømforbrukeres holdninger til strømmarkedet, fornybar energi og bærekraftig kraftproduksjon*. Rapport. Trondheim:

Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU.

- Kleven, Ø., Aardal, B., Bergh, J., Hesstvedt, S. & Hindenes, Å. (2013). *Valgundersøkelsen 2013. Dokumentasjons- og tabellrapport*. Statistisk sentralbyrå: Notater 2015/28.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2015). *Valgresultat. Tall for hele Norge*. Hentet fra: <http://valgresultat.no/?type=ko&%C3%A5r=2015>.
- Lamont, M. & Thévenot, L. (2000). *Rethinking Comparative Cultural Sociology: Repertoires of Evaluation in France and the United States*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Latour, B. (2004). *Politics of Nature: How to Bring the Sciences into Democracy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Lutnes, M. A. & Torsvik, T. (04.12.2015). "Det grønne skiftet" kåret til årets nyord. NRK. Hentet fra: http://www.nrk.no/kultur/_det-gronne-skiftet_-karet-til-arets-nyord-1.12686188.
- Meld. St. 13 (2014–2015). *Ny utslippsforpliktelse for 2030 – en felles løsning med EU*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-13-2014-2015/id2394579/>.
- Meld. St. 21 (2011–2012). *Norsk klimapolitikk*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-21-2011-2012/id679374/>.
- Mila, M. (2015). *Økt bevissthet om klimaendringer – forskeres fortjeneste*. Forskningsrådet. Hentet fra: [http://www.forskningsradet.no/no/Nyheter/Okt-bevissthet-om-klimaendringer_forskere_fortjeneste/1254008910076](http://www.forskningsradet.no/no/Nyheter/Okt-bevissthet-om-klimaendringer-forskere-fortjeneste/1254008910076).
- Nelkin, D. (1995). Science controversies. The dynamics of public disputes in the United States. I S. Jasanoff, G. E. Markle, J. C. Petersen & T. Pinch (red.), *Handbook of Science and Technology Studies* (s. 444-456). Thousand Oaks, CA: Sage. DOI: <http://dx.doi.org/10.4135/9781412990127.d27>.
- Nordgaard, K. M. (2006). "People want to protect themselves a little bit": Emotions, denial, and social movement nonparticipation. *Sociological Inquiry*, 76(3), 372–396. DOI: <http://dx.doi.org/10.7551/mitpress/9780262015448.003.0004>.
- NRK Valgresultat (2011). Landsoversyn. NRK. Hentet fra: <http://www.nrk.no/valg2011/valgresultat/>.
- Næss, R., Solli, J. & Sørensen, K. H. (2011). Brukbar klimakunnskap? Kommunalt ansattes forhold til forskning og annen kunnskap om klimaendringer og klimatilpasning. *Tidsskrift*

for samfunnsforskning, 52(3), 329–354.

Ryghaug, M. (2006). «Some like it hot» – Konstruksjon av kunnskap om klimaendringer i norske aviser. *Norsk medietidsskrift*, 13(3), 197–219.

Ryghaug, M. & Solli, J. (2012). The appropriation of the climate change problem among road managers: Fighting in the trenches of the real world. *Climatic Change*, 114, 3–4. DOI: <http://dx.doi.org/427-440>. 10.1007/s10584-012-0449-x.

Skjerdal, S. (2015). Ventar ny global varmerecord i 2016. Yr.no. Hentet fra: <http://www.yr.no/artikkel/ventar-ny-global-varmerecord-i-2016-1.12709497> .

Skjølsvold, T. M. (2012). Curb your enthusiasm: On media communication of bioenergy and the role of the news media in technology diffusion. *Environmental Communication: A Journal of Nature and Culture*, 6(4), 512–531. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/17524032.2012.705309>.

Skjølsvold, T. M., Ryghaug, M. & Dugstad, J. (2013). Building on Norway's energy goldmine: Policies for expertise, export, and market efficiencies. I E. Michalena & J. Maxwell (red.), *Renewable Energy Governance* (s. 337–349). DOI: http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4471-5595-9_20.

Thévenot, L. (2000). Which road to follow? The Moral Complexity of an 'equipped' humanity. I J. Law & A. Mol (red.), *Complexities in Science, Technology and Medicine* (s. 53-87). Duke: Duke University Press. DOI: <http://dx.doi.org/10.1215/9780822383550-003>.

Thévenot, L., Moody, M. & Lafaye, C. (2000). Forms of valuing nature: Arguments and modes of justification in French and American environmental disputes. I M. Lamont & L. Thévenot (red.), *Rethinking Comparative Cultural Sociology* (s. 229–272). Cambridge University Press. DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/cbo9780511628108.009>.

TNS Gallup (2015). *Klimabarometeret 2015*. Hentet fra: <http://www.tns-gallup.no/document-file1906?pid=Native-ContentFile-File>

Aasarød, A. M. & Jakobsen, H. Ø. (2015, 4. september). De grønne kannibalene. *Morgenbladet*. Hentet fra: <http://morgenbladet.no/2015/09/de-gronne-kannibalene>.

Appendiks

Oversikt over søkeord

Tabell 4 inneholder en oversikt over søkeordene vi endte opp med når vi konstruerte logikkene. Når en utvikler analytiske kategorier på denne måten, er det alltid en viss risiko for at ord sortert i en logikk genererer treff der de har en annen semantisk betydning enn den en leter etter. Et eksempel fra dette arbeidet kan være ordet “tjenester” som vi først kategoriserte som tilhørende i en markedslogikk. Ordet genererte en del positive treff, tjenester som klimatiltak, men vi fikk også mange treff i betydningen generelle varer og tjenester som helt klart ikke hørte hjemme som del av noen klimalogikk. Vi valgte å fjerne ordet fra analysen. Ordet “næringsliv” er viktig i en industriell klimalogikk hvor næringslivet tillegges en viktig rolle for å utvikle klimatiltak, men tittelen *Dagens Næringsliv* sto for 25 prosent av treffene før vi omkodet kategorien.

Noen falske treff er imidlertid ikke til å unngå i den datastøttede, kvantitative delen av datamaterialet. Vi mener likevel gyldigheten er ivaretatt gjennom at vi i analysen legger mer vekt på de kvalitative aspektene eksemplifisert gjennom sitater.

TABELL 4. Brukte søkeord

Distingver ende logikk	Antall treff⁶
Grønn logikk	artsmangfold, avskoging, bevare, forbrukskutt, fornybar, fosfor, framtid, grønn, grønn vekst, karbonlekkasje, kildesortering, kunstgjødsel, lavutslipp, matavfall, natur(en), naturvern, produksjonskutt, regnskog, ren, smelt(ing), sykle, utslippsfri, vern, økologisk (948)
Industri orientert logikk	effektiv, energieffektivisering, entreprenør, entreprenørskap, kostnadseffektive, liten effekt, mål, målesystem, målesystemer, målsetning, målsetninger, næringsliv, ofre, potensial, plan, planlegge, planlegging, produkter, produktiv, reduksjonsmål, sertifisering, standard, strategi, styre, styring, transportplanlegging (1009)
Forenkli ngens logikk	enkle, fjerne, forenkler, lavthengende, praktiske, realistiske, vanskelig (564)

Markedslogikk	besparelse, cdm, ekvivalenter, fond, investere, kjøp(e), klimakvote, konkurranse, konkurransemekanismer, konkurransepolitikk, konkurransedyktig, koste, kunde(r/ne), kvote, kvotehandel, kvotepris, lønnsomhet, marked, reiseliv, selge, pris(en), produksjonsvekst, profitt, utviklingsmekanisme, varegjøring, økonomien, økonomisk vekst (808)
Forbildlig logikk	forbilde, i front, i spissen, budbringere (38)
Kollektiv logikk	forhandling, forpliktelse, internasjonal, involvere, klimaengasjement(et), kollektiv, kollektivtrafikk, konsentrasjon, offentlig, tenke globalt, tilrettelegging (567)
Teknologisk orientert logikk	arealeffektivitet, automatisering, biodrivstoff, co ₂ -fangst, elbil(er), elektrifisering, elektrisk, energiøkonomisering, fase ut, fjernvarme, gasskraft, geo-engineering, grønn it, høyteknologisk, klimateknologi, klimatukling, kulldrift, kullkraftverk, lengre levetid, manipulering, nullutslipp, oljefyr, solenergi, søppelforbrenningsanlegg, passivhus, teknologiutvikling, tidevannsenergi, tidligvarslingsystem, virtuelle (602)
Disiplinende logikk	avgift, befolkningspolitikk, bompenger, bøter, forbud, høyere strømpriser, krav, lovbrudd, reguleringer, restriksjoner, rusmiddsavgift, straff, vegprising (448)
Belønningsslogikk	avgiftsfritak, belønnes, belønning, besparelse, drahjelp, insentiv, kompensasjon, kompenserende, privilegier, subsidie, subsidiere (109)
Kunnska pslogikk	forskning, helhetlig, kartlegging, klarhet, kunnskapsdeling, merkeordning, miljømerking, måle, måleinstrumenter, opphavsgarantier, oversikt (360)

¹ Verd er en kvalitet man tilskriver eller blir tilskrevet, mens storhet beskriver en tilstand. Verdighet er koblingen til den menneskelige natur; «alle» har mulighet til å oppnå verdighet gitt at de har eller er villig til å anerkjenne de riktige egenskapene. Å vinne femmila i Holmenkollen og å være visegeneralsekretær i FN representerer ulike storheter og kvalifiseres ut fra ulike former for verd med egne kvalifiseringskriterier og gjør det mulig å reproducere ulike former for verdighet.

² Fagtidsskrifter tilgjengelige i Retriever, herunder *Kommunal Rapport*, *Teknisk Ukeblad*, *Ukeavisen Ledelse*, *Økonomisk Rapport*, *Gründer*, *Dagens Medisin*, *Journalisten*, *Ren Mat*, *Handelsbladet FK*, *Dagligvarehandelen*, *Computerworld 1*, *Samferdsel*, *Arkitektur N*, *Politiforum*, *Industrien*, *Våre Veger*, *Bioingeniøren*, *Arkitektnytt*, *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* og *Automatisering*. %-deler av artiklene #OK med %-deler? Jeg er nøytral her – bestem du! Jan Frode# kom fra de tre første fagtidsskriftene. Tre fagtidsskrift endte opp uten noen treff etter manuell gjennomlesing; disse var *Bioingeniøren*, *Politiforum* og *Automatisering*. Det er også verdt å merke seg at enkelte av fagtidsskriftene ikke begynner å omtale klimatiltak før relativt sent i perioden. Blant annet slenger *Dagligvarehandelen* og *Computerworld* seg inn i 2010, og i 2011 kommer de første artiklene i bladet *Samferdsel* (for øvrig ganske mange det året). Bladene *Arkitektur N*, *Industrien*, og *Våre Veger* kommer også inn i 2011, og fortsetter å publisere flere artikler om emnet i 2012 og 2013. Det siste tilskuddet i fagpressen som melder seg på er *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, som i 2013 skriver: “Psykologer har et ansvar for klimaet”.

³ Med rikspresen regnes de riksdekkende avisene *Aftenposten*, *Dagbladet*, *VG*, *Klassekampen*, *Nationen*, *Vårt Land*, *Dagsavisen*, *Dag og Tid*, *Morgenbladet* og *Dagens Næringsliv*. Alle avisene genererte treff.

⁴ Tropes er laget for å analysere ren tekst, og fungerer med Windows-systemer. Programvaren kan lastes ned gratis fra <<http://www.semantic-knowledge.com/tropes.htm>>.

⁵ En del av ordene har pseudokategorier for å få med tidsbøyinger m.m. Disse er ikke listet.